

УДК 338.24 (1-2/3)

Максимов В.В.

СТИМУЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Розглянуті питання визначення економічного потенціалу регіону як системи з рухливою структурою взаємозалежних компонентів (локальних потенціалів) та впливу сутності економічного потенціалу на вибір механізмів стимулювання його ефективного використання.

The issues of determining the essence of the economic potential of the region as a system with a mobile structure of interdependent components (local potentials) and its influence on the choice of stimulation mechanisms of its effective use have been considered.

Аналіз сучасних соціально-економічних процесів, що протікають у регіонах України, дозволяє говорити про появу нових економічних реалій. До них можна віднести, у першу чергу, широку інфраструктуризацію і формування нових типів підприємницьких структур, а також професіоналізацію управління і сферу його розвитку, що породжує безперервний розвиток інновацій, поширення проектного підходу на всі сфери економічної діяльності, безупинний розвиток і зміну форм економічної організації.

Проблеми української економіки пояснюються особливостями стартових умов, що були в Україні надто несприятливими, незважаючи на зовнішньо наявний потужний потенціал. У цьому зв'язку необхідно відзначити два важливих, на наш погляд, моменти. По-перше, технологічну заінтегрованість української промисловості, по-друге – територіальну розінтегрованість економіки. В Україні неефективний, властивий їй, територіальний поділ праці і міжрегіональної інтеграції, обмежене й однобоке використання різноманітних місцевих ресурсів. Нераціональне і неповне використання економічного потенціалу обумовлено, поряд з іншими чинниками, недостатньою увагою до регіональних проблем, до існуючих диспропорцій у розміщенні продуктивних сил.

Процес регіоналізації має об'єктивний характер. Потенціал території повинен бути використаний як в загальнодержавних інтересах (збільшення внеску кожного регіону у формування національної безпеки держави), так і з метою поліпшення умов життя населення регіону. Для регіону в цілому характерними рисами розвитку повинні стати активізація господарської діяльності, прискорений розвиток прогресивних виробництв, інтенсивне формування місцевих ринків та ін. Для цього повинні використовуватися такі важелі, як розвиток нових виробничих відношень і форм господарювання, поліпшення використання природно-ресурсного потенціалу, активне залучення приватного капіталу, у тому числі іноземного.

Виходячи з наявності людських, природних і матеріальних ресурсів, регіональні економічні і політичні владні структури покликані більш рішучо і послідовно йти шляхом переструктуризації територіального господарського простору, що за час існування планової системи формувався з позиції загальносоюзного комплексу. Наслідком цього часто була заокостеність територіального поділу праці.

Сутність економічного розвитку регіонів в умовах становлення національного ринку України визначає формування глобальних економічних процесів нового типу. У цих умовах головною метою територіального управління є створення засад для забезпечення матеріальних і духовних потреб населення даного регіону. На практиці ця мета реалізується шляхом забезпечення функціонування та розвитку економіки і соціальної сфери, охорони навколишнього середовища. Основною функцією регіональних органів державної виконавчої влади стає не тільки здійснення державної політики на місцях, але й

ефективний розвиток економічного потенціалу відповідної території. Для цього на вищому законодавчому і виконавчому рівнях повинні бути не тільки чітко сформульовані сфери інтересів, права і методи діяльності регіональної влади всіх рівнів, але й визначені реальні механізми їх здійснення.

Водночас можливості економічного і соціального розвитку регіону в цілому залежать від наявності економічних ресурсів, їх сполучення і співвідношення, а також від їх стану і ступеня використання. Саме тому рішення питань економічного і соціального розвитку території повинне базуватися на визначенні економічного потенціалу, аналізі його елементів, формуванні системи його ефективного використання. Система і структура територіального управління визначається цими завданнями і конкретними функціями щодо їх виконання.

Для досягнення цілей і задач територіального управління місцеві органи влади відповідно до наданої їм компетенції повинні впливати на економічні процеси в регіоні шляхом їх регулювання. Можливості застосування ними методів регулювання економіки визначаються тим, що місцеві адміністрації формують і розпоряджаються певними фінансовими ресурсами, тобто бюджетом, мають право застосування адміністративних заходів, які можуть стимулювати, обмежувати або забороняти окремі види і форми діяльності, у тому числі економічної, можуть надавати пільги, права на використання ресурсів території і реалізовувати різноманітні організаційні заходи.

Серед основних методів регулювання економіки на територіальному рівні слід зазначити бюджетне фінансування і надання бюджетних субсидій, кредитування, оподаткування і податкові пільги, бюджетні капіталовкладення, регулювання цін і тарифів, реалізація регіональних соціально-економічних і науково-технічних програм, встановлення і розміщення територіальних замовлень, надання послуг інфраструктури, акумулювання позабюджетних фінансових ресурсів та їх цілеспрямоване використання, ліцензування, реєстрація, сертифікація, страхування та інші методи. Усі ці методи регулювання повинні застосовуватися у взаємозв'язку і бути спрямованими на досягнення єдиної мети – забезпечення стратегії соціально-економічного розвитку регіону. Водночас, з огляду на те, що соціально-економічне положення території значною мірою визначається наявністю, станом і ступенем використання економічного потенціалу території, задача стимулювання економічного розвитку може бути сформульована як задача стимулювання ефективного використання економічного потенціалу регіону. При цьому, безумовно, економічний потенціал регіону розглядається нами як система з рухливою структурою взаємозалежних компонентів (локальних потенціалів), за умови розвитку життєдіяльності соціально-економічної системи регіону в цілому, тобто зберігання економічної, соціальної й екологічної рівноваги. З іншого боку, орієнтація на граничні характеристики функціонування соціально-економічної системи потребує розробки нових підходів при формуванні системи економічних методів регулювання.

Необхідно відзначити, що в економічній практиці достатньо широке поширення одержав пофакторний (ресурсний) підхід до формування економічних методів регулювання економічного потенціалу. Так, широке застосування останнім часом одержали підходи, пов'язані з формуванням економічного механізму природокористування [1], економічного механізму ефективного відтворення трудових ресурсів [2] і т.д. Відповідно до цих підходів формуються системи ресурсних оцінних показників, економічних методів і стимулів регулювання ефективного використання тих або інших видів ресурсів [3].

Не заперечуючи важливості і необхідності використання економічних інструментів ресурсного управління, необхідно відзначити, що некомплексність підходів, що використовуються, може призвести до незапланованих наслідків. Дійсно, впровадження у

виробництво прогресивних ресурсозберігаючих технологій дозволить або зменшити обсяги переробки первинної природної сировини при незмінних обсягах випуску готової продукції, або збільшити обсяги випуску готової продукції при незмінних обсягах сировини. У той же час реалізація першого сценарію може викликати зменшення потреби трудових та інвестиційних ресурсах, залучених до видобутку і первинної переробки природної сировини. З іншого боку, реалізація у виробництві другого сценарію зажадає додаткового залучення трудових та інвестиційних ресурсів у виробничі процеси, пов'язані з переробкою сировини. У будь-якому випадку некомплексне рішення існуючих проблем використання природних ресурсів викликає появу нових проблем, пов'язаних із функціонуванням трудового та інвестиційного потенціалів. Необхідно відзначити, що орієнтація на стійкий економічний розвиток потребує збалансованості темпів росту основних елементів економічної системи, що, у свою чергу, дозволяє інтерпретувати це твердження в такий спосіб: стійкий темп росту ступеня використання економічного потенціалу території потребує рівноважного, збалансованого підходу до формування темпів росту ступеня використання складових компонентів економічного потенціалу.

Таким чином, система методів, що стимулюють економічний розвиток, повинна базуватися на використанні принципу сполучення оцінки досягнення рівня використання сумарного економічного потенціалу, обов'язковості виконання основних макроекономічних індикативних показників, що посилюють збалансованість розвитку регіону на перспективу. Така побудова системи економічного стимулювання, коли стимули підпорядковані основним планованим орієнтирам, а оцінка соціально-економічного функціонування окремих регіонів визначається в залежності від рівня використання економічних можливостей, сприятиме оптимальному співвідношенню планового і ринкового підходів до економічного регулювання. Механізм економічного стимулювання діє при такому порядку через перерозподіл наявних ресурсів або надання пільг в інтересах тих регіонів, які виконують встановлені планові завдання регіонального розвитку, домагаються кращого використання свого економічного потенціалу.

Література

1. Герасимович В.Н., Голуб А.А. Методология экономической оценки природных ресурсов. – М.: Наука, 1998. – 144 с.
2. Верхолаз М.А., Дорошенко Ю.А. Совершенствование механизма межбюджетных отношений на региональном уровне на основе использования экономического потенциала территории // Социально-экономическое развитие региона в условиях рынка: Сб. научн. тр. / Белгород, изд-во БелГТАСМ. 1997. – С. 3-7.
3. Абдурахманов К.Х., Одегов Ю.Г. Управление трудовым потенциалом в условиях регулируемой рыночной экономики. – Ташкент: Мехнат, 1991. – 398 с.

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Шаровим Ю.П. 29.01.03

Надійшла до редакції
09.01.03